

Oponentní posudek disertační práce

Název práce: Teologie magie. Magie jako (dosud) nereflektovaná část teologie pozemských skutečností

Autor práce: Mgr. Michal Plos

Autor předložené disertace si klade ambiciózní cíl: představit komplexní teologickou reflexi magie. Tuto reflexi předkládá jakožto ústrojnou součást „teologie pozemských skutečností“.

Předložená disertační práce má přehlednou a logickou strukturu. Po úvodním oddílu představuje základní kontexty, ve kterých se chystá sledovanou problematiku tématizovat. V první části práce nabízí přehledovou analýzu základních religionisticko-antropologických pojetí magie. Ve druhé části práce představuje magii jako jev, který se s náboženstvím různými způsoby prolíná a dotýká. Magie je představena nikoli jako skutečnost vůči náboženství protikladná nebo mimoběžná, ale jako komplexní skutečnost, která se s náboženstvím různými způsoby vzájemně prostupuje.

Ve třetí části práce pak autor představuje základní možnosti teologického i věcného hodnocení magie. Prezentuje také několik křesťanských myslitelů, kteří se pokusili o důslednou teologickou (či teologicko-filosofickou) legitimizaci magie jakožto ústrojné součásti křesťanské víry a praxe.

Ve čtvrté části práce pak autor ilustruje své pojetí legitimního místa magie v křesťanské víře, teologii a praxi podrobnou analýzou principu „ex opere operato“ a „ex opere operantis“. V této části také představuje základní myšlenkové souřadnice římskokatolické sakramentální teologie a liturgické (rituální) praxe, jak je definována závaznými věroučnými dokumenty. Tato čtvrtá část tudíž představuje jakýsi názorný příklad a zároveň předmětný důkaz autorovy základní teze. A sice, že magie má legitimní místo v křesťanské víře a praxi, protože konkrétní oblasti církevní praxe (nejnáznorněji praxe exorcismu) fungují vlastně „na principu magie“ (jak ji autor v práci definuje). A že toto místo magie v křesťanství je legitimní nejen z hlediska obecně antropologických parametrů magie (tedy magie jako něčeho, co bytostně patří k člověku), ale také z hlediska církevního pravověří.

K předložené disertační práci mám jakožto oponent některé zásadní výhrady. Autorův styl povážlivě kolísá mezi odbornou dikcí a angažovanou úvahou, která v některých pasážích ústí až do podivných zvolání a poněkud nevěčných meditací, které místy úplně rozbíjejí standardní větnou stavbu (např. vmezeřená věta o lebce svatého Václava na str. 15, nebo poslední věta na téže straně, první věta oddílu o Marettovi na str. 29, odstavec „Tento původ...“ na str. 43, věta „Proto musíme...“ na str. 77 dole, první věta na str. 79, věta „Nejinak tomu...“ na str. 100 dole, věta „Prostě a jednoduše...“ na str. 136 dole, věta „Nechceme zde..“ na str. 148 nahoře, věta „Nedostatek...“ na str. 154 nahoře, věta „Možná ona církev...“ na str. 162, věta „Pravou magii...“ na str. 180, zvláštní rozprava či rozvaha na str. 181 nahoře a na str. 187, kde autor už zase apriorně konstatuje to, co chce v práci dokládat, dále opravdu podivná poslední věta na str. 191, věta „Touto textovou...“ na str. 193, zvolání „V pravdě válka...“ na str. 203, věta „Utajenost...“ na str. 225, kurzivní věta „a přese všechno...“ na str. 235, věta

„Pokud Bůh... na str. 236, zvláštní mystická meditace na str. 243 – celá strana až do poloviny str. 244, věta „Jak jinak by... na str. 256, věta „Platí, že magii... na str. 261).

Práce se dále vyznačuje vsutku otřesnou úrovní pravopisu. Autor v práci ponechal obrovské množství gramatických, syntaktických a stylistických chyb, například ve způsobu psaní velkých a malých písmen. Zároveň se zvláštní zarputilostí trvá na některých novotvarech a chybách (jako je psaní slova kult-urní s pomlčkou uprostřed, nebo vynechávání spojovníku před příklonkou -li, dále pak vynechávání spojovníku v kombinovaných adjektivech typu „filosoficko-teologický“, psaní příslušníků různých národů a názvů zemí s malým počátečním písmenem – od strany 57 notoricky, viz např. poslední řádek strany 136 nebo třetí řádek strany 147, časté psaní perký místo perský).

Závažnější jsou ovšem autorova pochybení v oblasti argumentační struktury předložené disertace. Opakovaně ve své argumentaci předpokládá to, co se teprve chystá dokazovat. Vždy znovu vlastně už ví to, na co se teprve chystá tázat. Vychází z určitých tvrzení o magii, jejichž platnost považuje za naprosto evidentní (např. s odkazem na „genofond lidstva“), a přitom slibuje, že jejich platnost v práci teprve argumentačně doloží. Od první strany je naprosto zřejmé, co chce autor v předložené disertaci tvrdit. A tento jeho argument je zajisté hajitelný a bylo by určitě možné jej úspěšně provést. Nedomnívám se však, že předložená disertační práce tento argument skutečně úspěšně a přesvědčivě předkládá.

Autor také opakovaně používá určité vazby a sousloví, kterými znovu a znovu a znovu a znovu „přistihuje“ tradiční „katechismové“ pojetí magie při ideologické exkluzivitě a apriorní averzi. Autor je tímto konstatováním tak fascinován, že jej stále znovu opakuje, jako by s každým dalším zopakováním rostla jeho argumentační váha (toto žel činí v celé disertaci s řadou klíčových myšlenek). Kdyby autor vynechal četná opakování v podstatě týchž konstatování nebo jejich parafrází, celkový rozsah práce by se zmenšil možná o třetinu.

Autor navíc poněkud manipulativně předem diagnostikuje všechny námitky a výhrady: kdo nebude s jeho kladným vztahem k magii souhlasit, může si o sobě přechíst, jaké nelichotivé důvody jej k tomuto nesouhlasu vedou. Mezi tyto důvody autor zahrnuje i nedostatek osobní zkušenosti případného oponenta s jistým rituálem či s jistými spirituálními skutečnostmi (např. str. 167: odstavec „Filosofická spekulace...“). To ale žel znamená, že předpokladem náležitého pochopení předložené disertace je jistá iniciační zkušenost spirituální povahy na straně oponenta. Myšlenka je to určitě roztomilá, ale v žánru disertační práce naprosto nepřijatelná.

Práce se obtížně čte, protože vedle množství stylistických a gramatických chyb obsahuje také těžko srozumitelné slovní chuchvalce, vytvářející překombinovaná souvětí, která navíc místy obsahují v disertaci naprosto nepatřičná „zvolání“. Autor má samozřejmě právo na názory a postoje, které v práci vyjadřuje, ale disertační práce je žánrově specifickým útvarem, u kterého se předpokládá adekvátní volba výrazových prostředků, tak, aby byly předložené argumenty srozumitelné a zvnějšku kontrolovatelné. Autorova práce je tak zamořena archaismy, rétorickými glosami, všelijakými povzdechy a podivnými expresivními výrazy, že na mnoha místech není úplně jasné, co vlastně autor tvrdí.

Jeden příklad za všechny: autorova charakterizace protestantismu na straně 158 dole. Lze na to říci něco jiného než „no comment“? Závěrem tedy shrnuji: Celkově musím konstatovat, že práce byla odevzdána v jazykově a stylisticky otřesném stavu, jako kdyby si jí autor po sobě vůbec nepřečetl (v některých poznámkách pod čarou jde evidentně o nehotovou verzi textu, autor je zřejmě zapomněl dodělat).

Práce navíc obsahuje notorická opakování těchž myšlenek, které navíc často nejsou výsledkem argumentační sekvence, ale novými a novými artikulacemi autorova základního přesvědčení, které vyslovuje v podstatě úplně na začátku, a pak už ho jenom různými způsoby opakuje. Je to škoda, protože téma je neobyčejně zajímavé, důležité a podnětné. Vypracovat detailní a kvalitní teologickou reflexi magie by bylo zajisté přínosné a užitečné, a to včetně argumentu legitimacy magie (s nímž v zásadě souhlasím). Něco takového ale přeložená disertační práce nabízí jen zčásti. Mimo jiné proto, že jedním z typických autorových argumentačních faulů jsou narážky na to, že to, co se pokouší dokázat, je vlastně principiálně nedokazatelné, mimo jiné proto, že podmínkou nahlédnutí jím vyslovovaných tvrzení je osobní zkušenost s popisovanou skutečností (např. věta „Proto snad se v tomto... na str. 157 nebo věta „Bez mystické zkušenosti... na str. 188). Může mít samozřejmě pravdu, ale potom lze o popisované skutečnosti napsat prorockou výpověď nebo meditativní úvahu, ale ne disertační práci. Podmínkou náležitého porozumění disertační práci nemůže být iniciační zkušenost ani spirituální praxe.

Dalším argumentačním faulem je stále znovu v různých obměnách opakované tvrzení, že magie legitimně patří k lidství (a ke křesťanství), protože mnozí lidé (a mnozí křesťané) ji provozují (např. věta „Avšak podotkněme... na str. 109). Ne, o legitimitě magie to neříká nic, ani kdyby ji provozovalo devět lidí (křesťanů) z deseti. Tak, jako o legitimitě lhaní neříká nic fakt, že mnozí lidé (a mnozí křesťané) lžou.

Zmíněné nedostatky předložené disertační práce, z nichž některé považuji za závažné, mě vedou k závěru, že tato disertace je na samé hranici obhajitelnosti, ne však za touto hranicí. Práci doporučuji k obhajobě a jsem upřímně zvědav, co autor k vysloveným námitkám řekne.

V Praze 15. května 2019

prof. Pavel Hošek Ph.D.